

Quantity indicators to build a local community's profile

Georgel NEAMȚU,
"George Bacovia" University, Bacau, ROMANIA

Keywords: *community profile, social indicators, primary indicators, secondary indicators, social inclusion, social cohesion*

Abstract: During the last years, the local communities' maps of resources and social issues, promoted by the national and local decision makers, started to play a very important role within the calibration of economic and social development politics. The community maps show a geographical, demographical and sociological profile of wealth and its growth potential, indicating the areas/locations where are concentrated the resources as well as the modalities to use them. Such an instrument is even more useful when it is build with a general territorial inclusive character.

Începând cu 1999, în România au existat demersuri semnificative în direcția elaborării de hărți referitoare la dezvoltarea comunitară, inițial în special pentru mediul rural, pe baza unor indicatori demografici, economici și sociali agregați la nivel de localitate. Apoi aceste cercetări s-au extins și la mediile mai heterogene, la areale mai ample și cu obiective mai complexe. Dar toate aceste demersuri au fost în mare măsură afectate de lipsa unui indicator valid al dezvoltării comunitare și al bunăstării populației. Obstacolul principal întâmpinat în construirea la nivel local a unui indicator relevant pentru dinamica comunității îl constituie faptul că datele privind dinamica grupurilor și/sau instituțiilor sunt accesibile numai la nivel de ancheta pe baza de esanțion. Informația pe care Institutul Național de Statistică (INS) o pune la dispoziție prin diversele sale servicii este reprezentativă doar la nivel național sau de regiuni de dezvoltare (unele dintre acestea având județe componente extrem de heterogene din punct de vedere economic și social). Pe de altă parte, datele de recensământ contin informație limitată despre resursele gospodăriei. În scopul construirii unei hărți a resurselor la nivel de localitate, care să se bazeze pe o măsură „directă” a actorilor, un studiu adecvat trebuie să combine mai multe tipuri de date – recensăminte, (de referință fiind cel al populației, ultimul fiind din 2002), anchete oficiale (spre ex., *Ancheta Bugetelor de Familie* din 2003), precum și investigații directe, derulate în conformitate cu metodologia investigației sociologice, prin esanțioane reprezentative.

Dar și așa se pot investiga doar fațete ale unor comunități. Pentru o analiză validă, se pot combina două abordări: pe de o parte construirea unui indicator agregat al dezvoltării

comunitare, iar pe de alta parte modelarea dinamicii socio-economice la nivel comunitar pe cateva dimensiuni specifice: ocupare, educatie, locuire, acces la servicii.

1. Cadrul general

Indicatorii sociali reprezintă un instrument important folosit la fundamentarea strategiilor de dezvoltare economică și a politicilor sociale, permițând descrierea în termeni statistici a nivelului de dezvoltare generală atins în societate, a oportunităților de scurtă sau lungă durată, dar și a problemelor curente existente. Aceștia oferă o fundamentare și conferă încredere în acțiunile politice din domeniul social. Analiza indicatorilor în timp face posibila monitorizarea progresului realizat în rezolvarea problemelor de interes general.

Importanța indicatorilor sociali în Uniunea Europeană a crescut în contextul atenției sporite acordate dezvoltării durabile și omogene în ultima perioadă. Pentru acest deceniu, problematica a fost analizată la sa Summit-ul Consiliului European ce a avut loc la Lisabona, în martie 2000, unde a fost adoptat obiectivul strategic pentru următoarea decadă și anume realizarea unor economii competitive și dinamice, cu mai multe locuri de muncă și cu o mai mare coeziune socială. Totodată a fost acceptată ideea ca promovarea incluziunii sociale, obiectiv strategic european, să fie realizată printr-o metoda de coordonare deschisă, comună. Acest fapt va ajuta țările să-și dezvolte politicile naționale, să-și împartășească din propria experiență într-un mod transparent și comparabil. Armonizarea politicilor sociale se sprijină, între altele, și pe stabilirea unor *indicatori structurali* ce vor fi calculați periodic de toate statele membre și care vor sta la baza unei monitorizări permanente a stadiilor de realizare a obiectivelor respective.

La stabilirea listei de indicatori structurali, Comisia Europeană a urmărit în principal asigurarea unui anumit grad de stabilitate a acestora în timp, deosebit de importantă pentru urmărirea progreselor realizate în atingerea obiectivelor. În același timp, s-a conferit o anumită flexibilitate listei, astfel încât să poată fi încorporați și indicatori noi care să reflecte priorități politice ale momentului.

Lista indicatorilor structurali cuprinde indicatori care definesc „cadrul economic general” și acoperă patru mari domenii economice și sociale: ocuparea; inovarea și cercetarea, reforma economică, coeziunea socială. Această listă a indicatorilor structurali a fost aprobată de Comisia Europeană, la Barcelona în martie 2002. Lista cuprinde un număr de 42 de indicatori grupați pe cele patru domenii. Anual se prezintă în rapoarte numai o parte dintre indicatori, în funcție de evenimentele economice, sociale și politice care trebuie dezbătute.

Indicatorii structurali ce acoperă *domeniul social* se regăsesc în două grupe:

I. Ocupare:

1. Rata ocupării;
2. Rata ocupării muncitorilor vârstnici;
3. Raportul dintre câștigul salarial al femeilor și cel al bărbaților;
4. Rata de impozitare a câștigurilor salariale mici;
5. Rata de participare la educația permanentă;
6. Număr de accidente de muncă la 100000 persoane ocupate;
7. Rata șomajului.

II. Coeziune socială:

1. Raportul dintre quintila superioară și cea inferioară a distribuției populației după nivelul veniturilor;
2. Rata sărăciei;
3. Rata sărăciei persistente;
4. Coeficientul de variație al ratei șomajului pe regiuni;
5. Proporția tinerilor de 18-24 ani care au părăsit de timpuriu sistemul educațional;
6. Rata șomajului de lungă durată;

7. Proporția gospodăriilor fără persoane ocupate.

Indicatorii incluziunii sociale au făcut obiectul unei ample dezbateri la în cadrul Conferinței „ Indicators for social inclusion: Making Common EU Objectives Work”, care a avut loc la Antwerp, în septembrie 2001. La conferință a fost prezentat un Raport privind indicatorii de incluziune socială în Uniunea Europeană, realizat de un grup de cercetători coordonat de Tony Atkinson. Raportul a avut ca principal obiectiv să aducă o contribuție științifică la dezvoltarea indicatorilor sociali în Uniunea Europeană.

În cadrul raportului, autorii au propus construirea unui set de indicatori pe *trei nivele*. Primul nivel este format dintr-un număr restrâns de indicatori (7) de maximă relevanță:

- Rata sărăciei calculată la pragul de 50% și 60% din venitul median, utilizându-se scala de echivalență OECD modificată;
- Raportul dintre quintila de venit superioară și cea inferioară;
- Proporția persoanelor în vârstă de 18-24 ani care au absolvit învățământul secundar și care nu mai urmează nici o formă de învățământ sau pregătire profesională;
- Rata șomajului și rata șomajului de lungă durată (definiția Biroului Internațional al Muncii);
- Proporția populației din gospodăriile fără persoane ocupate;
- Ponderea persoanelor care decedază înainte de împlinirea vârstei de 65 ani sau raportul dintre numărul persoanelor din prima și ultima quintilă, care își apreciază starea de sănătate ca fiind rea sau foarte rea;
- Proporția persoanelor din gospodării lipsite de anumite dotări ale locuinței sau care se confruntă cu anumite probleme legate de locuință;

Pentru cel de-al doilea nivel au fost propuși 14 indicatori, mențiți să susțină indicatorii din primul nivel și să evidențieze alte dimensiuni ale fenomenului. Aceștia sunt:

- Rata sărăciei la pragurile de 40% și 70% din mediană și rata calculată la pragul de 60% din mediana fixată în termeni reali la o anumită dată;
- Nivelul pragului de sărăcie (60% din mediana venitului), exprimat la paritatea standard a puterii de cumpărare (în PPS), pentru gospodăriile de o persoană și de patru persoane;
- Proporția persoanelor persistent sărace;
- Distanța mediană și medie relativă față de pragul sărăciei;
- Raportul dintre decila superioară și cea inferioară a distribuției populației după nivelul veniturilor și coeficientul Gini;
- Proporția persoanelor în vârstă de 18-59 (64) ani cu nivel de instruire gimnazial sau mai scăzut;
- Proporția muncitorilor descurajați și proporția persoanelor neocupate în totalul populației în vârstă de 18-59 (64) ani (exclusiv cei care urmează o formă de învățământ);
- Proporția persoanelor din gospodăriile fără persoane ocupate și al căror venit se situează sub 60% din venitul median;
- Proporția persoanelor ocupate din gospodăriile sărace;
- Proporția persoanelor ocupate cu nivel scăzut de retribuire;
- Proporția persoanelor care nu pot beneficia de tratament medical din motive financiare;
- Proporția persoanelor care trăiesc în locuințe supraaglomerate;
- Proporția persoanelor din gospodăriile care sunt în întârziere cu plata chiriei sau a ipotecii;

- Ponderea persoanelor din gospodării care nu pot obține o anumită sumă în caz de urgență.

Al treilea nivel este rezervat unor indicatori utilizați de fiecare țară, în scopul reflectării specificului național, precum și pentru a facilita interpretarea celor din primul și al doilea nivel.

Propunerile cuprinse în raportul prezentat la conferință au stat la baza stabilirii listei indicatorilor structurali privind sărăcia și excluderea socială, adoptați la Consiliul European de la Laeken, în decembrie 2001.

Indicatorii structurali privind sărăcia și excluderea socială adoptați sunt cunoscuți sub denumirea de *indicatori Laeken*. Sarcina de constituire a listei indicatorilor de coeziune socială și de stabilire a metodologiei de calcul a venitului unui „Subgrup al indicatorilor” creat în cadrul Comitetului pentru Protecție Socială. La selectarea indicatorilor s-au avut în vedere următoarele principii metodologice:

- un indicator trebuie să surprindă esența problemei și să aibă o interpretare clară și normativă;
- un indicator trebuie să fie robust și validat statistic;
- un indicator trebuie să fie sensibil la măsurile de politică, dar nu trebuie să fie subiect de manipulare;
- un indicator trebuie să fie măsurat într-un mod comparabil în toate statele membre, dar și cu standardele aplicate internațional;
- un indicator trebuie să fie de actualitate și să poată fi revizuit la nevoie;
- măsurarea unui indicator nu trebuie să implice dificultăți prea mari pentru statele membre, pentru întreprinderi sau cetățeni;
- portofoliul de indicatori trebuie să fie echilibrat între diferite dimensiuni;
- indicatorii trebuie să fie reciproc consistenți, iar importanța indicatorilor în portofoliu trebuie să fie aproximativ egală;
- portofoliul de indicatori trebuie să fie cât se poate de transparent și de accesibil cetățenilor.

Pentru a putea stabili natura multidimensională a excluziunii sociale este nevoie de un număr mare de indicatori sociali. De aceea, Comitetul pentru Protecție Socială a sugerat stabilirea unor priorități prin plasarea acestora pe trei nivele.

Nivelul 1: Indicatorii primari, format dintr-un număr restrâns de indicatori de bază, care acoperă toate domeniile importante în dimensionarea excluziunii sociale;

Nivelul 2: Indicatorii secundari, menit să completeze imaginea descrisă de indicatorii primari cu alte dimensiuni ale problemei;

În ceea ce privește aceste două grupe de indicatori, s-a convenit ca:

- la construirea lor să se folosească o metodologie comună la nivel european;
- să fie incluși în Planurile Naționale privind Incluziunea Socială elaborate de fiecare stat membru și în Rapoartele Comune privind Incluziunea socială realizate de către Comisia Europeană și statele membre.
- să fie dezagregați după diferite caracteristici: regiuni, sexe sau pe alte variabile relevante pentru fenomenul măsurat.

Nivelul 3: Indicatorii terțiari trebuie să cuprindă indicatori specifici la nivel național care să ajute la interpretarea indicatorilor primari și secundari, a căror selecție este lăsată la latitudinea statelor membre. Și aceștia vor fi incluși în Planul Național privind Incluziunea Socială.

Având în vedere principiile enunțate mai sus, Comitetul pentru Protecție Socială a stabilit o listă de 18 indicatori de incluziune socială (10 primari și 8 secundari):

Indicatorii primari:

1. Rata sărăciei (la pragul de 60% din mediana veniturilor), pe sexe, pe grupe de vârstă, pe categorii de gospodării, pe tipuri de gospodării, pe medii de rezidență;
2. Raportul dintre quintila superioară și cea inferioară a distribuției populației după nivelul veniturilor;
3. Rata sărăciei persistente;
4. Distanța mediană relativă;
5. Coeficientul de variație al ratei somajului pe regiuni¹;
6. Rata șomajului de lungă durată;
7. Proporția populației din gospodăriile fără persoane ocupate;
8. Proporția tinerilor de 18-24 ani care au părăsit de timpuriu sistemul educațional;
9. Speranța de viață la naștere;
10. Raportul dintre numărul persoanelor din quintila inferioară și cea superioară care își apreciază starea de sănătate ca rea sau foarte rea.

Indicatorii secundari:

1. Rata sărăciei la pragurile de 40%, 50% și 70% din venitul median;
2. Rata sărăciei la un prag ancorat în timp (3 ani);
3. Rata sărăciei înainte de transferurile sociale;
4. Coeficientul Gini;
5. Persistența sărăciei (calculată în raport cu pragul de 50% din mediana venitului);
6. Ponderea șomerilor de lungă durată în total șomeri;
7. Rata șomajului de foarte lungă durată;
8. Proporția persoanelor de 16 ani și peste cu nivel de instruire primar în total persoane de 16 ani și peste;

2. Selecția indicatorilor

Proiectul propune un set de indicatori - care să vizeze *incluziunea socială* - , meniți să evidențieze progresele realizate în dezvoltarea societății în direcția transformării ei într-o societate coezivă, de tip european.

Lista indicatorilor de incluziune socială propuși a fi incluși în programele naționale de monitorizare a incluziunii sociale este formată din 9 indicatorii primari și 7 secundari cuprinși în lista de indicatori structurali stabilită de Comisia Europeană, precum și din 12 indicatori terțiari. Un indicator primar și unul secundar din lista de indicatori structurali, și anume cei referitori la persistența sărăciei (rata sărăciei persistente la pragurile de 60% și 50% din mediana veniturilor), nu sunt estimați în prezent în România.

În vederea constituirii listei de indicatori terțiari a fost inventariat un număr de 40 de indicatori care au relevanță specială pentru evaluarea excluziunii/incluziunii sociale și a evoluției nivelului de bunăstare în România.

Aceștia se referă la:

a. *dimensiunile sărăciei*, estimate pe baza metodologiei naționale și în raport cu pragurile absolute utilizate în comparații internaționale:

1. ratele sărăciei, calculate în raport cu pragul de sărăcie, cu pragul de sărăcie severă și cu costul coșului minim de consum alimentar, stabilite prin metoda absolută, conform metodologiei propuse și aplicate de experții de statistică socială;
2. deficitul mediu relativ față de pragul de sărăcie, de pragul de sărăcie severă și costul coșului minim de consum alimentar;
3. rata sărăciei la pragurile de 2 și de 4 dolari PPC / zi / persoană;

4. b. privațiuni în domeniul condițiilor de locuit și de mediu:
 5. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu au acces la rețeaua publică de alimentare cu apă;
 6. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu sunt dotate cu baie sau duș;
 7. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu au grupul sanitar în interiorul locuinței;
 8. ponderea persoanelor din locuințe aglomerate și supraaglomerate (mai mult de o persoană și mai mult de două persoane pe cameră);
 9. suprafața medie locuibilă pe o persoană;
 10. ponderea persoanelor din gospodăriile care se confruntă cu probleme legate de locuință: fără lumină suficientă; lipsa unei încălziri adecvate; scurgeri prin acoperiș sau pereți; igrasie; tocuri de ferestre, pereți sau podele deteriorate;
 11. ponderea persoanelor din gospodăriile fără acces la surse de apă potabilă de bună calitate;
 12. ponderea persoanelor afectate de zgomotul străzii (trafic, întreprinderi industriale, alte surse);
 13. ponderea persoanelor afectate de poluarea mediului înconjurător;
 14. ponderea persoanelor din gospodăriile care locuiesc în zone afectate de probleme de tipul: crimă, violența, vandalism;
- c. *structura consumului populației:*
14. ponderea consumului alimentar în cheltuielile de consum ale gospodăriilor;
 15. ponderea serviciilor în cheltuielile de consum ale gospodăriilor;
 16. ponderea cheltuielilor cu locuința în cheltuielile de consum ale gospodăriilor;
- d. *dotarea cu bunuri durabile:*
17. ponderea persoanelor din gospodăriile dotate cu televizoare;
 18. ponderea persoanelor din gospodăriile dotate cu frigidere;
 19. ponderea persoanelor din gospodăriile dotate cu mașini de spălat;
 20. ponderea persoanelor din gospodăriile dotate cu telefoane (fixe sau mobile);
 21. ponderea persoanelor din gospodăriile dotate cu calculatoare personale (PC);
- e. *sănătate*
22. numărul cazuri noi de îmbolnăvire cu tuberculoză la 100.000 locuitori;
 23. numărul cazurilor înregistrate de SIDA la 100.000 locuitori (din care: copii de până la 14 ani);
 24. rata mortalității infantile;
 25. rata mortalității copiilor cu vârsta sub 5 ani;
 26. rata mortalității materne;
 27. proporția nașterilor asistate de personal calificat;
 28. speranța de viață la 60 ani;
 29. f. educație
 30. rata netă de înrolare în învățământul de toate gradele;
 31. ponderea persoanelor de 18-65 ani care au cel mult pregătire gimnazială;
 32. ponderea copiilor de 7-14 ani necuprinși în învățământ;

g. ocupare:

31. rata ocupare a populației de 15-65 ani;
33. ponderea populației ocupate în agricultură, din care: lucrători pe cont propriu și lucrători familiari neremunerați;
34. ponderea femeilor salariate în sectorul neagricol;
35. ponderea femeilor ocupate în agricultură;
36. nivelul salariului mediu și minim, în dolari PPC sau în PPS;
37. ponderea veniturilor din salarii în total venituri;

h. zone defavorizate:

38. ponderea populației din zonele defavorizate;

i. persoane instituționalizate:

39. numărul și ponderea copiilor instituționalizați;
40. numărul și ponderea persoanelor vârstnice instituționalizate.

Cei 12 indicatori selectați pentru lista de indicatori terțiari sunt:

1. ratele sărăciei, calculate în raport cu pragul de sărăcie, cu pragul de sărăcie severă și cu costul coșului minim de consum alimentar, stabilite prin metoda absolută, conform metodologiei propuse și aplicate de experții CASPIS;
2. rata sărăciei la pragurile de 2 și de 4 dolari PPC / zi / persoană;
3. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu au acces la rețeaua publică de alimentare cu apă;
4. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu sunt dotate cu baie sau duș;
5. ponderea consumului alimentar în cheltuielile de consum ale gospodăriilor;
6. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu sunt dotate cu televizoare;
7. ponderea persoanelor din gospodăriile care nu sunt dotate cu frigidere;
8. rata mortalității infantile;
9. numărul cazurilor noi de îmbolnăvire cu tuberculoză la 10000 locuitori;
10. rata netă de înrolare în învățământul de toate gradele;
11. rata de ocupare a populației de 15-65 ani;
12. ponderea populației ocupate în agricultură, din care: lucrători pe cont propriu și lucrători familiari neremunerați;

De asemenea, se pot grupa și pe alte coordonate.

Prezentăm mai jos o posibilă formulare a acestor indicatori în cadrul unui instrument aplicativ.

Formular de colectare a datelor pentru profilul comunității

Profilul comunitatii

A. Indicatori

Nr. Crt.	DENUMIRE INDICATORI	Detalii si descrierea indicilor
	Elemente de istoric al localității	
	Date și tendințe demografice	
	Resurse umane, forța de muncă	
	Educație și formare profesională	
	Profesiuni și ocupații, inclusiv tradiționale și locale	
	Elemente de mediu, caracteristici geografice, climatice	
	Mediul de muncă și activități economice	
	Infrastructură tehnică și capital material	
	Mediul de afaceri	
	Infrastructură turistică	
	Standarde și calitatea vieții	
	Strategii locale de dezvoltare	
	Investitori strategici	
	Administrație și bugete locale	
	Sectorul non'guvernamental	
	Protecție și securitate comunitară	
	Legislație și reglementări locale	
	Servicii bancare	
	Comunicații și mass media	

B. Sursele de informare

C. Modalitati de actualizare

A. Descrierea Indcatorilor

1. Elemente de istoric al localitatii

2. Date și tendințe demografice

		2000	2005	2007	
Populația localității	Masc				
	Fem				
Nr de nașteri					
Nr de decese					
Mortalitate infantilă (nr decese copii 0-1 an la 1000 locuitori/ pe an)					
Populatie 0-18 ani					
Populatie 19-59 ani					
Populație peste 60 ani					
Nr de casatorii					
Nr de gospodării					
ETC					

3. Resurse umane, forță de muncă

Nr total de angajați				
Nr. angajați în agricultură.				
Nr. angajați în servicii				
Nr. șomeri sub 1 an				
Nr. șomeri 1-3 ani				

Nr. persoane fără nicio calificare				
Nr. studenți				
Nr. emigranți temporar				
Nr emigranți definitiv ETC				

4. Educație și formare profesională

Nr elevi 7-10 ani				
Nr elevi 11 – 14 ani				
Nr elevi 15-18 ani				
Nr școli învățământ obligatoriu				
Nr. școli de pregătire profesională				
Nr. licee și școli postliceale				
Nr. universități (se numără și filialele)				
ETC				

5. Profesiuni și ocupații

A. Meserii din clasamentul national al ocupatiilor

Denumire și descriere succintă	Nr. de angajați în localitate (estimativ)	Personal cu pregătire adecvată (procentual, cu aproximație)
1		
2		
3		
.....		

B. Meserii rare sau de tip local

6. Elemente de mediu, caracteristici geografice, climatice

.....

.....

EXEMPLE

Suprafata totala

Suprafata constructii

Supr. teren agricol, fond forestier, pasuni

Minim de temperatura, maxima, medeia anuala.

Media anuala de precipitații

Forme de relief

Surse de apa

7. Mediul de muncă și activități economice

- legislația muncii, condițiile generale de muncă, zile de odihnă

- inventarierea de societăți comerciale, firme, companii de tip industrial –tip tabel, cu

contacte

- descrierea activităților principale din agricultură, industrie, servcii, IT

8. Infrastructură tehnică și capital material

- terenuri și resurse agricole, regim și exploatare

- infrastructură industrială – active, pasive

- cladiri si constructii

- șosele extra vuilan, străzi intravilan – descrierea tehnică

- căi ferate

- aeroporturi

9. Mediul de afaceri

- condiții generale (monedă, regimul de proprietate,
- infrastructură de afaceri (centre, dotari)
- organizații, organisme, autorități
- reglementari locale

10 Infrastructură turistică

- obiective turistice – muzee, mănăstiri,
- hoteluri, restaurante
- zone de agrement, parcuri.

12. Strategii locale de dezvoltare

(descrierea proiectelor)

13. Investitori strategici

-enumerare si descrierea succinta a acestora

14. Administratie si bugete locale

- autoritati locale, instituții, competențe,
- taxe si impozite locale
- reglementări locale în afaceri, construcții

15. Organizatii non-guvernamentale

14. Administratie si bugete locale

- autoritati locale, instituții, competențe,
- taxe si impozite locale
- reglementări locale în afaceri, construcții

15. Sectorul non-guvernamental

Denumire, scop, obiective	Adresa, conntact	Specialiști	Descrierea unui proiect recent

16. Protecție socială și securitate comunitară

- reglementări naționale, locale,
- programe naționale, inițiative locale
- rețeaua locală de organizații și servicii

17. Legislație

- legi de interes în domeniul afacerilor, muncii, proprietății
- regimul străinilor, reglementări în domeniul circulației internaționale

18. Servicii bancare

- inventarierea băncilor(sucursalelor), adrese, bancomate

19. Comunicații și mass media

- descrierea accesului spre localitate: rutier, feroviar, aerian
- hărți locale
- descrierea mass media locale: publicații scrise, TV, radio (eventual, cu o clasificare de audiență, tiraje, încredere)

References

- Mărginean, I. et al. 2001., *Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale: România – Țări în tranziție – Țări U.E.*, Studiu elaborat pentru Comisia Antisărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale (finanțare M.E.C.) București
- Neamțu, G., Stan, D., 2005. *Asistență socială. Studii și aplicații*. Iași: Ed. Polirom
- Sandu, D. 2005. *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*. Iași: Ed. Polirom
- Zamfir, C. (coord). 1999. *Politici sociale in Romania*. București: Ed. Expert
- Zamfir, C., Stoica, L. 2006. *O nouă provocare: dezvoltarea socială*. Iași: Ed. Polirom